

A TANÁRKÉPZÉS MEGÚJÍTÁSA - 2015**NAGY KRISZTINA**

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi
Doktori Iskolájának hallgatója

A 2013-16-os időszak rendkívül gyümölcsöző szakasza a hazai pedagógusképzés irodalmának, mivel az országos fejlesztések¹ során számos háttéranyag, tankönyv, segédanyag készült el. E sorba illeszkedik a kötet, melyet a következőkben ismertetni fogok. A pedagógusképzés megújítása egyszerre időszerű, szükségszerű és stratégiai kérdés, melynek kidolgozásában, megoldásában az ország pedagógusképző intézményeinek együtt kell működnie, mint a kötet szerkesztői fogalmazzák: „A projekt elindításának háttérében az a felismerés állt, hogy az oktatás szerepe kiemelt fontosságú egy tudásalapú, versenyképes gazdaság megteremtésében és kiépítésben. Az oktatás minőségét pedig alapvetően meghatározza a pedagógusképzésből kikerülő tanárok hozzáértése, kompetenciái, pedagógiai és módszertani ismerete.”² E feladatban vállalt koordinációs szerepet az ELTE mint a legnagyobb hazai pedagógusképző intézmény. E munka eredményeit mutatja be a kötet.

A szerkesztők, *Kopp Erika* és *Rapos Nóra* az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának oktatói, a Tanárképzők Szövetségének tagjai, a pedagógusképzés területén elismert kutatók. A tanulmányok az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának műhelyeiben készültek az ELTE gyakorló gimnáziumainak vezető- és mentortanárainak bevonásával. A kötet egyúttal a projektben szereplő társintézményekkel történt országos egyeztetés eredményeit is tartalmazza.

A XXI. század eleji változó társadalomban – annak új kihívásaihoz, igényeihez igazodva – a felsőoktatás jelentős átalakulása/átalakítása zajlik, nemzetközi és hazai térben egyaránt, miközben számos, gyakran egymással ellentétes hatás éri (a társadalmi környezet részéről). Ezek elől a kihívások elől nem térhet ki a pedagógusképzés sem, amint azt a tárgyban megjelent számos külföldi és hazai publikáció, szakmunka és az élénk szakmai diskurzus bizonyítja. (*Halász, 2010; Kálmán – Rapos, 2007*)

A pedagógusképzés megújítását, megváltoztatását hazánkban formailag a bolognai folyamat után az osztatlan tanárképzés 2013-ban történt bevezetése indokolta, mely a képzés struktúrája mellett, illetve azzal összefüggésben kihatott a képzés tartalmára is. Emellett azonban a felsőoktatásban és a pedagógusképzésben a

¹A kötet a TÁMOP 4.1.2.B2-13/1-2013-0007 „Országos koordinációval a pedagógusképzés megújításáért” című projekt keretében készült.

² <http://ofi.hu/hir/lezarult-az-oktataskutato-es-fejleszto-intezet-tamop-412b-131-2013-0010-jelu-projektje>

nemzetközi trendeknek megfelelő paradigmaváltás zajlott le. Az új paradigma kulcsfogalmait a következőkben foglalhatjuk össze: tanulásközpontú megközelítés, konstruktivista/szociokonstruktivista tanulásméletek, az affektív elemek (nézetek, attitűdök) fontosságának felismerése és a hallgató középpontba állítása a tanulási/képzési folyamatban, valamint a felsőoktatás szerepének és feladatának újra gondolása az élethosszig tartó tanulás keretei között a szakmai életút folyamatában. Mindez új feladatok elé állítja a pedagógusképző intézményeket. E gondolkodás fejeződik ki a képzési keretrendszerek, a képesítési és kimeneti követelmények, valamint az ezek alapjául szolgáló kompetenciataralmak megfogalmazásában, valamint az európai tanárképzésben meghatározó szakmai szervezetek és szakértők ajánlásaiban, képzéssel szembeni elvárásaiban.

A kötet tematikus tagolású, két fő területre fókuszál, melyek külön részben szerepelnek: 1.) a képzési programok megújítása (fejlesztése és minőségfejlesztése), 2.) a képzés gyakorlati rendszerének kidolgozása. Mindkét fejezethez ajánlás, illetve javaslat kapcsolódik, melyek a pedagógusképzési programok minőségfejlesztésére és az osztatlan tanárképzés gyakorlati rendszerének átgondolására és a jelenlegi gyakorlatok alapelveinek és funkcióinak meghatározására irányulnak, valamint a kötet oktatáspolitikai ajánlást tartalmaz az osztatlan tanárképzés képzési programjaihoz és a gyakorlati rendszer megújításához kötődően.

Fókuszban a képzési program fejezet képzési programokhoz kötődően először áttekinti a felsőoktatási kontextust, a változás mögött álló okok és a modern, hallgatóközpontú felsőoktatás követelményeinek bemutatásával, illetve ezen belül a tanárképzést érintő körülményeket, szakmapolitikai szabályozást és a pedagóguskutatási előzményeket. Ezután kerül sor a képzési program fejlesztésével kapcsolatos problematika feldolgozására a nemzetközi és hazai szakirodalom és képzési gyakorlat áttekintésével. Fő megállapításai a következők: a korszerű pedagógusképzés „kiindulópontja és szervező kontextusa” az iskolai feladatrendszer komplex elemzésére épülő és a tanulási folyamatot szervező pedagógiai kompetenciák rendszere, illetve a szervezeti interakciók és gyakorlatközösségek szerepének hangsúlyozása. Erre a képzési koncepcióra jellemző a hagyományos tantárgyi keretek felbontásával létrehozott moduláris építkezés, mely a tartalmi redundancia csökkentését és az elmélet és a gyakorlat szerves egymásra épülését szolgálja, a képzés gyakorlati oldalának erősítése, valamint a képzés lezártságának illúziójával szemben annak éppen a folyamatos szakmai fejlődés kezdő szakaszaként való értelmezése.

Az Ajánlás a pedagógusképzési programok minőségfejlesztéséhez írás kettős célt szolgál: „egyfelől hozzá kíván járulni a pedagógus minőségéről, a minőségi pedagógusképzésről való gondolkodáshoz; másfelől támpontokat, lehetőségeket nyújt az egyes pedagógusképzési programok minőségfejlesztési rendszerének kialakításához.” (34. o.) Az Ajánlás a képzési programot mint rendszert állítja vizsgálódásának fókuszába, mely a kompetencia-mátrixhoz igazodik és illeszkedik az intézmény képzési portfóliójához. Ennek megfelelően tekinti át a rendszer

elemeit: az alapelvek részletes kidolgozása után a minőségcélokat, a bemenetet és a kontextust, a folyamatokat, az eredményeket és a kimeneteket, majd a visszacsatolást (a PDCA ciklus-szemlélete szerint, tekintettel a nemzetközi szervezetek ajánlásaira és a külföldi tapasztalatokra). A jövőben megalkotandó és felülvizsgálandó képzési programok szempontjából nagyon hasznosnak találjuk, hogy az egyes részterületek bemutatásához szervesen illeszkedő kérdések feltevésére, lehetőségek felmutatására is sor kerül.

Az *Oktatáspolitikai ajánlás* című fejezet áttekinti a jelen kötet megszületését megelőző szakmai műhelyek és konferenciák munkájának anyagát. Ezek az előmunkálatok tették lehetővé a már említett országos egyeztetést, és ezek alapján születtek meg a kötetben közölt *Strukturális javaslatok*, melyek a tanárképzés kimeneti követelményeinek felülvizsgálatára, a képzési program akkreditációs elvárásaira, az oktatók felsőoktatás pedagógiai felkészültségére, az egyéni tanulási utak támogatására, a jogi és gazdasági feltételek biztosítására, az intézményi sajátságok hangsúlyozására és a képzőhelyek, műhelyek munkájának, pályázati eredményeinek összehangolására fókuszálnak.

Fókuszban a gyakorlat fejezetben a gyakorlati képzést taglalják. A pedagógusképzési programok hazai fejlesztésének egyik sarkalatos pontja a gyakorlat szerepének felértékelődése, a képzés erősödő gyakorlat orientáltsága. Ez egybeesik a nemzetközi trendekkel és Európai Unió fejlesztési irányelvekkel. A szerzők kiterjedt szakirodalom elemzésére támaszkodva megállapították, hogy a gyakorlat fejlődésének fő irányai a gyakorlatok centrális szabályozottsága, időtartamuknak növekedése, terjedelmük, területük és funkciójuk változása, bővülése, a gyakorlatok és az elméleti kurzusok közötti koherencia, és a képzés szereplői közötti együttműködés erősítése, az egyéni tanulási utak támogatása, az értékelésben a sztenderdek és kompetencia-mátrixok alkalmazása, és a formatív módszerek terjedése. Ugyancsak fontos kérdés a gyakorlatok támogatása során a személyre szabott támogatás (megfelelően kiválasztott, képzett és folyamatos továbbképzésben részesített mentorok bevonásával), valamint a nevelési-oktatási intézmények bevonása a pedagógus-hallgatók gyakorlati képzésébe, ahol a hallgatók az iskola reális közegében ismerkedhetnek meg a pedagógiai munka komplexitásával. Ezekkel az iskolákkal célszerű a felsőoktatási intézményeknek a szerepek, köteleességek és felelősségek meghatározása és megosztása mellett partneri viszonyt kialakítani, mert az együttműködés sikeressége hatással van a gyakorlatok eredményességére. A különböző európai országok pedagógusképzési protokolljaiban – melyek közül részletes bemutatásra kerül egy német, egy finn egyetem, és Írország gyakorlatszervezési rendszere –, e szempontok különböző struktúrákban jelennek meg, ám egyaránt megtalálhatók.

A további tanulmányok a gyakorlatokra fókuszálva mutatják be a hazai tanárképzésben az utóbbi évtizedben lezajlott jogszabályi és strukturális változásokat, az iskolai gyakorlatok típusait, s az ezekkel kapcsolatos problémákat, eredményeket és nehézségeket, majd áttekintik számos képzőhely dokumentumait,

protokolljait. Külön tanulmány foglalkozik a szaktárgyi tanítási és az egyéni összefüggő gyakorlatok során felhalmozódott vezető- és mentortanári tapasztalatok feltérképezésével. Kiemelendő, hogy e munkát éppen az érintett szakemberek: az ELTE gyakorlógimnáziumainak vezetőtanárai végezték.

Közösségi gyakorlat hazánkban a képzés új eleme, az USA-ban és Nyugat-Európa egyes országában azonban hagyományosnak és elterjedtnek mondható, mert a hallgatókat a pedagógus pálya etikai aspektusaival szembesíti, és társadalmi szerepvállalásra készíti fel, miközben a szolgálatot tanulási folyamatként is értelmezi (*community service-learning*): „A közösségi szolgálat tanulási folyamata kitágítja egy egyetemi kurzus kontextusát, mely egyesíti a reflektív tanulást, a tapasztalati tanulást és a terepgyakorlat lehetőségét.” (193. o.) A tanulmány szerzői azt vizsgálták, vajon alakul közösségi gyakorlatok szervezése a magyarországi pedagógusképző intézményekben a koncepcionális keretek, a gyakorlat dokumentálása és a támogató fórumok tekintetében.

A kötet szerzői javaslatokat és oktatáspolitikai ajánlásokat fogalmaznak meg a gyakorlati rendszer megújításához. E rész legfontosabb üzenete, hogy a gyakorlatoknak a hallgatók önálló tudáskonstrukciós tevékenységeként értelmezett tanulásközpontú képzési modellben kell megvalósítani, melyben a gyakorlat és az elmélet koherens egységet képez, jelentős szerepet játszik a tanulás probléma orientált és társas jellege, valamint az önreflexió. A pedagógusképzésnek fokozottan törekednie kell arra, hogy a hallgatókat felkészítse a folyamatos szakmai fejlődés későbbi szakaszaira, melyekben a tanulás részben önállóan, részben a pedagógus közösségek tagjaként végzett, de többnyire munkaalapú, expanzív jellegű folyamatként, esetleg kutatói tevékenység során valósul meg (*Engeström*, 2010; *Falus*, 2004). Ahhoz, hogy a gyakorlatok a képzési célokat jól szolgálják, szükség van a gyakorlatok szabályozási kereteinek újragondolására, megváltoztatására. Ebben a koncepcióban a gyakorlatok eredeti funkciója kibővül és szélesedik: a képzés teljes spektrumában jelen vannak például a képzési program elején pályaaorientációs, később pedig szakmai felkészítő és pályaszocializációs jelleggel, melyeknek során a jelöltek folyamatosan széleskörű támogatásban részesülnek. A támogatás megszervezésekor különös figyelemmel kell lenni a támogatók együttműködésére, a jogosultságok és kötelezettségek meghatározására és összehangolására, finanszírozására, a gyakorlatok értékelésére a sztenderdek egyes szintekre, szakaszokra történő lebontásával, meghatározásával.

A pedagógusképzés helyzete, jelene és jövője a szakmai, kutatói és oktatáspolitikai érdeklődés középpontjában áll, kiterjedt irodalma van. A kötet mégis hiánypótló, amennyiben színvonalasan, országos szintű egyeztetésen alapulón, széleskörűen elemzi a pedagógusképzés problémáit, dilemmáit, és javaslatokat tesz a hibák korrekciójára. Mindezek okán ajánljuk a pedagógusképzésben érintett szakembereknek: programfelelősöknek, oktatóknak, vezető- és mentortanároknak, a partneriskolák igazgatóinak, a képzésre rálátást nyerni kívánó gyakorló pedagógusoknak és hallgatóknak.

Irodalom

Engeström, Y. – Sannio, A. (2010): Studies of expansive learning: Foundations, findings and future challenges. *Educational Research Review*, (5), 1–24.

Falus Iván (2004): A pedagógussá válás folyamata. *Educatio*, 3. sz. 395–374.

Halász Gábor (2010): A tanulás minősége a felsőoktatásban: intézményi és nemzeti szintű folyamatok. http://halaszg.ofi.hu/download/A_study_TANULAS.pdf Letöltés ideje: 2017. február 15.

Kálmán Orsolya és Rapos Nóra (2007): Kellenek-e alapelvek a pedagógusképzés átalakításához? Európai tendenciák. *Pedagógusképzés*, 4. 23–42.

Rapos Nóra, Kopp Erika (szerk. 2015): A tanárképzés megújítása – 2015. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 290 o.